

УДК 658.589.

*Ю. Ю. Ряховська,
кандидат економічних наук,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

*Y. Y. Ryakhovskaya,
Ph.D. in Economics Sciences
Klasychnyj pryvatnyj universytet, Zaporizhzhia, Ukraine*

FOREIGN EXPERIENCE OF FORMATION OF MODERN GOVERNMENT INNOVATIVE POLICY

В статті розглянуто іноземний досвід формування сучасної державної інноваційної політики. Визначено, що венчурний капітал найкраще себе почуває в країнах з розвиненим фондовим ринком, де компанії, що роблять ставку на нові технології, знають, що у них є реальна можливість залучити капітал на цьому ринку. Зазначено, що успіх у створенні інноваційної політики багато в чому визначається склалася моделлю ринку капіталу. Запропоновано створення податкової системи, адекватної вимогам інноваційної політики.

In the article the foreign experience of formation of modern state innovation policy is considered. It is determined that venture capital is best in countries with a developed stock market, where companies that are betting on new technologies know that they have a real opportunity to raise capital in this market. It is noted that success in creating innovation policy is largely determined by the capital market model. It is proposed to create a tax system that is adequate to the requirements of innovation policy.

Ключові слова: *державна інноваційна політика, венчурний капітал, технології, високотехнологічні стартапи, моделі корпоративного управління.*

Key words: *state innovation policy, venture capital, technology, high-tech start-ups, corporate governance models.*

Актуальність дослідження. Політика країн, які мають гнучкими ефективними ринками капіталу, більш схильні до інвестицій в дослідження і розробки, в тому числі в високотехнологічні стартапи. Не випадково венчурний капітал найкраще себе почуває в країнах з розвиненим фондовим ринком, де компанії, що роблять ставку на нові технології, знають, що у них є реальна можливість залучити капітал на цьому ринку. Звичайно, нізвідки не випливає, що стартапи інформаційних технологій не можуть фінансуватися банківською системою, але досвід показує, що остання, при інших рівних, менш ефективна, ніж фондовий ринок. В Європі і Японії, наприклад, венчурний капітал формується в основному банками та іншими фінансовими корпораціями. І, що характерно, венчурний капітал тут орієнтований на підтримку, вже існуючих компаній вже якось довели свою фінансову спроможність, а не на створення нових компаній, як в США.

Форми власності і контролю також впливають на створення та розповсюдження інформаційних технологій. У «аутсайдерської» моделі корпоративного управління, характерною для США і Великобританії, менеджмент компаній орієнтований на максимізацію доходу на вкладений капітал, що відповідає інтересам міноритарних акціонерів. І навпаки, в «інсайдерської» моделі, поширеній в Японії і континентальній Європі, в більшій мірі враховуються інтереси мажоритарних акціонерів, банків, менеджменту і працівників компанії [1, с.23]. Інсайдерська модель дозволяє добре контролювати ситуацію в компанії - реципієнта капіталу і не концентруватися на швидкій віддачі вкладених коштів. Разом з тим досвід останніх років показав, що аутсайдерська модель, з її жорсткою орієнтацією на інтереси міноритарних акціонерів, виявилася дуже дієвою з точки зору ефективності організації бізнес-процесів в нових компаніях, інтенсивності дослідних програм і поширення нових технологій. Облік зарубіжного досвіду створення ефективного ринку капіталу вельми корисний при створенні відповідних інститутів ринку в Україні.

Аналіз наукових досліджень та публікацій

У сфері дослідження виділеної проблеми накопичено чимало наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Лазутін Г.І., Петрова І.Л., Біловодська О.А., Гончаренко Л.П., Круглов М.І., Леонтьев Л.І., Білан В.І., Саломатіна Н.А., Рудакова І.І., Санта Б. та ін. Невирішеним залишається питання створення сучасного механізму реалізації державної інноваційної політики, яка буде відповідати стратегії розвитку країни.

Метою дослідження є дослідження іноземного досвіду формування державної інноваційної політики, за рахунок створення сучасного механізму реалізації стратегії розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведемо приклад, що відображає суть розглянутого підходу. Розглянемо програму по переміщенню працівників (Dislocated Worker Program). Програма спрямована на допомогу в адаптації окремих працівників до нових економічних реалій. Програма покликана допомогти тим американським робітникам, які втратили роботу і чи зможуть в майбутньому повернутися до колишньої професії на колишньому місці. Програма передбачає допомогу в пошуку нового робочого місця на новому місці, індивідуальні консультації з планування подальшої кар'єри, а також допомога в перенавчанні. Деякі категорії працівників отримують фінансову підтримку на організацію переїзду на нове місце проживання та компенсацію витрат з утримання дітей. У 2000 р учасниками даної програми стали 836 000 чоловік [5, с.79]. Крім того, працівники, що стали жертвами міжнародної конкуренції, отримують підтримку від таких програм як Trade Adjustment Assistance і NAFTA Transitional Adjustment Assistance у вигляді перенавчання, підтримки в пошуку роботи, допомоги в переїзді до нового місця роботи [7, с.178].

Створення ефективного ринку капіталу. Багато авторів відзначають, що успіх у створенні інноваційної політики багато в чому визначається склалася моделлю ринку капіталу. Розвинений фондовий ринок, в тому числі і венчурного капіталу, що склався, наприклад, в США, сприяє створенню нових компаній з новими технічними і організаційними рішеннями. В Японії і деяких європейських країнах ситуація інша: фінансування бізнесу там здійснюється в основному через банки та інші великі фінансові інститути, які схильні жорстко контролювати використання своїх коштів [3, с.16]. Різна організація ринку капіталу породжує і різну систему стимулів у використанні коштів. Прибутковість по банківським позикам обмежується ставкою, під яку видається кредит, прибутковість ж на акціонерний капітал задається ефективністю діяльності бізнесу. При уявній несуперечності цих двох посилів вони ведуть до різних моделей інвестиційного поведінки: банки більш схильні до консервативного підходу: «помірна дохідність при невисокому ризику», в той час як власники акцій готові йти на підвищений ризик заради високої прибутковості.

Створення податкової системи, адекватної вимогам інноваційної політики. Звернемо увагу, що інноваційна політика по-новому ставить проблеми в давно знайомих, здавалося б, областях. Наприклад, концепція програмного забезпечення розробляється в США, сама програма робиться в Індії, кінцевий продукт виробляється в Малайзії, а продається він по всьому світу. Відповідь на питання: «Яка частина доданої вартості підлягає оподаткуванню в кожній точці «технічного переділу»?» - виявляється далеко не настільки ясним, як у випадку виробництва стандартної продукції в традиційній економіці [4, с.78]. Ця ж проблема актуальна і для електронної комерції. Глобальна природа Інтернету розмиває усталені уявлення як про географію виробництва продукції так, і про те, що саме виробляється. Це ускладнює розуміння не тільки того, яким має бути розмір податку, а й що, власне, є предметом оподаткування. Сама структура Інтернету ускладнює ідентифікацію і локалізацію об'єктів оподаткування: ще зовсім недавно цілком зрозуміла виробнича діяльність починає трансформуватися в якісь погано вловимі операції в віртуальному просторі. Багато країн вже всерйоз зіткнулися з проблемою оподаткування діяльності з організації віртуальних замовлень на придбання цілком реальних товарів.

Втім, і без урахування ефекту глобалізації проблема адаптації існуючих податкових систем до вимог інноваційної політики досить складна. Широко поширена думка, що чим стабільніше податкова система - тим краще. Для стабільних, стійко розвиваються ХХ століття це, можливо, було і так. У міру посилення глобалізаційних процесів несхильних інноваційним процесам політик стає все менше. Оскільки економіки без податків не буває, а остання знаходиться в постійному русі, очікувати, що податкова система, як значущий елемент інституційного середовища бізнесу, залишиться індиферентною до цих змін несерйозно. Дійсно, податкова система, налаштована на вирішення завдань, актуальних в момент її формування, за

визначенням не може бути ефективною в разі, якщо ці завдання змінюються [2, с.34]. А вони змінюються. Тому повна стабільність інституційного середовища в цілому, і податкової системи, зокрема, неможлива і, головне, на нашу думку, є недоцільною.

Податкова система неминуче буде змінюватися. У цьому дослідженні особливу увагу приділено перенастроюванню податкової системи з *de facto* підтримки в даний час традиційних галузей на підтримку галузей, які виробляють продукцію з високою доданою вартістю, що становлять ядро інноваційної політики. Іншою стороною цієї проблеми є завдання активізації стимулюючої функції податкової системи, на протипагу домінуючою в даний час в Україні фіскальної функції.

Інноваційні політики. Розглянуті властивості інноваційної політики об'єктивні, в даному разі єдині для будь-якої національної політики, яка стала на шлях інноваційних перетворень [6, с.46]. Підвищенню керованості процесів створення інноваційної політики, поліпшення якості прийнятих рішень, обліку національних особливостей сприяє звернення до теорії інноваційних політик (К. Фріман, Б.-А. Лундвалл, Р. Нельсон та ін.).

На нашу думку, це визначення не цілком коректно. Інститути не існують поза їх носіїв - суб'єктів економічної діяльності. Та й проблема інновацій не зводиться тільки до ініціювання, імпорту, модифікації та розповсюдження нових технологій. Дійсно, інновації проявляються як в формі нових технологій, так і в формі нових продуктів, створених, можливо, в рамках вже відомих технологій. При цьому інновацію мало ініціювати, тим більше імпортувати, набагато важливіше в рамках національної інноваційної політики навчитися її генерувати. З урахуванням даних міркувань під інноваційною політикою будемо розуміти сукупність суб'єктів і інститутів, діяльність яких спрямована на генерацію і дифузію інновацій.

В даний час можна (досить умовно) виділити три типи вже сформованих національних інноваційних політик.

Американська інноваційна політика. Специфіка американської інноваційної моделі - в поєднанні послідовного курсу держави на всебічне прискорення інноваційних перетворень в політиці при чітко окреслених межах цього впливу. Суть цих кордонів в тому, що держава не втручається в ті сфери суспільної діяльності, які не є зоною його відповідальності. Але в тих областях, за які держава відповідає, курс на розвиток американської національної політики проводиться дуже жорстко. В першу чергу це постійне вдосконалення інституційної системи (в рамках логіки, представленої вище), виділення серйозних коштів на підтримку фундаментальної науки, підвищення якості людського капіталу, розвиток інфраструктури. Точна настройка цих факторів під специфіку підприємницької культури, що склалася в США, дає потужний імпульс до інноваційного розвитку національного бізнесу, який і визначає позиції США у світовій економічній таблиці про ранги.

Європейська інноваційна політика. Принципова відмінність європейської інноваційної політики від американської - в більш вираженому і послідовному участю держави у формуванні технологічної складової національної інноваційної політики. Реалізується це участь при розробці нових технологічних платформ в рамках яких навколо спільного бачення науково-технічного розвитку та загального підходу до розробки відповідних технологій в тій чи іншій науково-технічній сфері об'єднуються представники держави, бізнесу, науки та освіти. Яскравий приклад такої платформи - створення в кінці минулого століття літака Airbus A380, що дозволила інтегрувати науково-технічний і технологічний потенціал ряду європейських країн для вирішення завдання створення складного інноваційного продукту.

Китайська інноваційна політика. Китайська інноваційна політика певною мірою антипод американській інноваційній політиці. Якщо остання орієнтована на підтримку інноваційних ініціатив бізнесу знизу, то китайська, навпаки, - зверху. Імпульс до інноваційного розвитку в КНР задається рішеннями уряду і комуністичної партії, що підтримують ці рішення фінансово і організаційно. Китайська культура в меншій мірі ніж американська і європейська орієнтована на підприємницьку діяльність, але зате добре підтримує виконавську дисципліну. Точне виконання директив вищестоящих органів з урахуванням наявних у китайської держави фінансових і людських ресурсів призводить до непоганих результатів з точки зору створення інноваційної політики.

Українська інноваційна політика. Говорити про українську інноваційну політику як про вже сформованому об'єкті дослідження рано. Проглядаються лише окремі несистемні її елементи з домінуванням швидше європейській інноваційній ідеології. Так, на відміну від китайської моделі створення інноваційної політики, українська держава хоче, але не може (в силу обмеженості фінансових і організаційних ресурсів) проводити інноваційну політику по «всьому фронту» - у всіх сферах економіки. Чи не близький українській практиці і американський підхід: держорганам зосередитися на створенні умов для здійснення інноваційних перетворень, які в основному реалізовував би бізнес. В результаті в сучасній Україні склалася до певної міри патова ситуація: держава хоче, але не може створювати інноваційну політику, а бізнес і не хоче, і не може це робити.

Література.

1. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. — Т. 3. — К.: Фенікс, 2013. — 76 с.
2. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України / [Авігдор Г., Архангельський В., Бойто Е. та ін.]. — К.: Фенікс, 2015. — 76 с.

3. Бошота Н.В., Шишкола Д.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності // Молодий вчений. — 2016. — № 9. — С.14—18.
4. Касьяненко В. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2011. — № 4. — С. 200—204.
5. Клочкова Н.В. Развитие инновационной деятельности: обобщение зарубежного опыта [Текст] / Н.В. Клочкова, В.О. Бердичевская // Вестник Ивановского государственного энергетического университета. — 2012. — № 1. — С. 78—82.
6. Наджафов З. Деякі аспекти державної інноваційної політики у промислово розвинутих країнах / З. Наджафов // Економіст. — 2016. — № 6. — С. 45—49.
7. Петрова І.Л. Інноваційна діяльність: стимули і перешкоди [Текст]: монографія / І.Л. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна. — К.: Дорадо, 2010. — 320 с.

References.

1. EU (2013), *Innovatsii v Ukraini: Yevropejs'kyj dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy* [Innovation in Ukraine: European Experience and Recommendations for Ukraine]. Feniks, Kyiv, Ukraine.
2. Avigdor, G. Arkhangelskii, V. and Boito, E. (2015), *Innovatsijna polityka: Yevropejs'kyj dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy* [Innovation Policy: European Experience and Recommendations for Ukraine]. Feniks, Kyiv, Ukraine.
3. Boshota, N.V. and Shyshola, D.V. (2016), "Foreign experience of state regulation of innovation activity", *Molodyj vchenyj*, vol. 9, pp. 14—18.
4. Kasyanenko, V. (2011), "Foreign experience in managing the innovative potential of the economy and its potential for use in Ukraine", *Marketing i menedzhment innovatsij*, vol. 4, pp. 200—204.
5. Klochkova, N.V. (2012), "Development of innovation activity: generalization of foreign experience", *Vestnyk Yvanovskoho hosudarstvennoho enerhetycheskoho unyversyteta*, vol. 1, pp. 78—82.
6. Najafov, Z. (2016), "Some aspects of state innovation policy in the industrialized countries", *Ekonomist*, vol. 6, pp. 45—49.
7. Petrova, I.L. Shpileva, T.I. and Sysolina, N.P. (2010), *Innovatsijna diial'nist': stymuly i pereshkody* [Innovative activity: incentives and obstacles], Dorado, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2018 р.